

Michael Burawoy ja avalik sotsioloogia

Piret Viljamaa (RiTo 9), Eesti Rahvusraamatukogu parlamendiinfo keskuse infospetsialist

2003.–2004. aastal oli Ameerika Sotsioloogia Assotsiatsiooni (ASA) president Michael Burawoy, kelle kohta on naljatamisi öeldud, et ta on ilmselt ainus inimene maailmas, kes on unistanud töötamisest Venemaa terasetööstuses.

Michael Burawoy lõpetas 1968. aastal Suurbritannias Cambridge'i Ülikooli matemaatikuna, kaitses magistrikraadi sotsioloogias 1972. aastal Zambia Ülikoolis ning sama valdkonna doktorikraadi 1976. aastal Chicago Ülikoolis.

Michael Burawoy on olnud pikka aega California Berkeley Ülikooli sotsioloogiaprofessor. Ta on töötanud mitmel pool maailmas lihttöolisena, et oma uurimisvaldkonda sisse elada. Suviti töölisena ametis olemist on ta ise nimetanud suvevaheaja veetmiseks. Michael Burawoy on olnud tehasetöoline Zambias (1968–1972, vaheaegadega), Chicagos, Ungaris (1982–1989, vaheaegadega) ja Venemaal (1991–2002, vaheaegadega) ning püüdnud vahetu kogemuse abil paremini mõista ja analüüsida postkolonialismi, töölisklassi teadvust ja töö organiseerimist sotsialismi tingimustes ning sotsialismilt kapitalismile ülemineku probleeme. Venemaal uuris ta kummalist kapitalismi vormi, mis on tekkinud pärast kommunismi kokkuvarisemist. Näiteks artiklis "Transition without Transformation: Russia's Involuntary Road to Capitalism" (ajakirjas East European Politics and Societies, Vol 15, Spring 2001) nendib ta, et Venemaal pole toimunud majanduse, tsiviilühiskonna ja riigistruktuuride transformatsiooni. Töölisena kogutud andmete sotsioloogilist analüüsi on ta avaldanud raamatuis "The Colour of Class on the Copper Mines: from African Advancement to Zambianization" (1972), "The Radiant Past: Ideology and Reality in Hungary's Road to Capitalism" (1992) jt. Ta propageerib "alt üles" lähenemist, üldistades etnograafiliste ja juhtumiuuringute tulemusi ning lähenedes neile marksismi vaatevinklist.

Aastail 2006–2010 on Michael Burawoy Rahvusvahelise Sotsioloogia Assotsiatsiooni täitevkomitee rahvuslike organisatsioonide asepresident. Ta on mitme sotsioloogiaajakirja (näiteks Political Power and Social Theory ja Qualitative Sociology) toimetuskolleegiumi liige. Kahel korral on teda tunnustatud hea õppejõuna. Ta on innustanud oma üliõpilasi uurimistööle, näiteks toimetanud kogumiku "Global Ethnography: Forces, Connections and Imaginations in a Postmodern World" (2000), mis koondab Burawoy endiste üliõpilaste uurimusi.

2004. aastal organiseeris Michael Burawoy ASA presidendina assotsiatsiooni aastakoosoleku avaliku sotsioloogia (*public sociology*) teemal, mis kutsus sotsioloogide hulgas esile elavat vastukaja (debatt ajakirjades Critical Sociology, Vol 31, No 3, 2005; The British Journal of Sociology, Vol 56, September 2005). Avalik sotsioloogia tähendab tema määratluses tihedat seotust inimestega, dialoogi avalikkusega. Traditsioonilise avaliku sotsioloogia puhul ärgitab sotsioloog oma lugejaid (vaatajaid/kuulajaid) kaasa mõtlema, kuid algatatud debattides ta ise sageli ei osale. Avaliku sotsioloogia ühe vormina näeb Michael Burawoy orgaanilist avalikku sotsioloogiat, mille puhul sotsioloog töötab vahetult uuritavas keskkonnas, käsikäes

ametiühingute, inimõiguste ja immigrantide õiguste kaitsjate, kodukohaliikumistega jms, tuues inimeste eraelulised, isiklikud kogemused avalikkuse ette.

Ta eristab nelja tüüpi sotsioloogiat, mis üksteist täiendavad: professionaalne, kriitiline, avalik ja poliitikasotsioloogia. Professionaalne sotsioloogia pakub väljatöötatud metoodika ja teooriad; poliitikasotsioloogia tegeleb tellimustöödega, mille uurimisvaldkonna määrab klient; kriitiline sotsioloogia otsib distsipliini nõrku kohti ning avalik sotsioloogia kasvab välja dialoogist avalikkusega, kus tuuakse välja erinevad väärtused ja eesmärgid. Sellise jaotuse töötas Burawoy välja Ameerika Ühendriike silmas pidades, kuid ta leiab, et see sobib sama hästi globaalses kontekstis.

Jaotus tugineb kahele põhiküsimusele: teadmised kelle jaoks ning teadmised milleks. Avalik ja poliitikasotsioloogia on suunatud avalikkusele, professionaalne ja kriitiline sotsioloogia tähendavad teadlaselt teadlasele suunatud kommunikatsiooni. Burawoy arvab, et avalik sotsioloogia ei ole professionaalse sotsioloogia populariseerimisel tekkinud kõrvalprodukt, vaid sellest eraldi seisev sotsioloogiline lähenemine, mis kasutab töömeetodina dialoogi uuritava sihtgrupi ja laiema avalikkusega.

Traditsioonilise avaliku sotsioloogina nimetab ta Anthony Giddensit, kelle arvukad kirjutised ja intervjuud on tutvustanud sotsiaaldemokraatlike parteide lähenemist, nn kolmandat teed, ning orgaanilise avaliku sotsioloogina Huw Beynoni, kes on teinud pikka aega koostööd kaevurite, sadamatöölise jt eluvaldkondade esindajatega.

Avaliku sotsioloogia efektiivse toimimise näitena ühiskonnas on ta toonud perestroikaegse Venemaa, kus aga pärast seda on toimunud kiire taandareng, väheste eranditega piirdub nüüdne Venemaa sotsioloogia arvamus- ja turu-uuringutega. Heaks näiteks peab ta Norrat, kus on ainult 600 sotsioloogi, kuid riigi elanike arvuga võrreldes kolm korda rohkem kui Ameerika Ühendriikides ning nende staatus on kõrge. Norra sotsioloogid esinevad tihti meedias, nende seisukohad on rohkem esil kui Michael Burawoy kodumaal. Samal ajal rõhutab ta, et avalik sotsioloogia ei saa hakkama tugeva akadeemilise baasita. Professionaalsuseta pole avalikku sotsioloogiat (ajakirjas *The British Journal of Sociology*, Vol 56, June 2005, September 2005).

Michael Burawoy tõlgendus sotsioloogia funktsioonidest on pälvinud ka ägedat kriitikat. Lõuna-Carolina Ülikooli sotsioloogiaprofessor Mathieu Deflem on loonud avaliku sotsioloogia kritiseerimiseks veebilehe "Päästke sotsioloogia!" (<http://www.savesociology.org>), kus ta väidab, et Burawoy propageeritav avalik sotsioloogia hülgab teaduse ideaalid. Mathieu Deflemi väitel ei tegele uus suund mitte kogu valdkonna kiretu analüüsimisega, vaid utopiatega, sellega, mis võiks olla. Tema sõnul viiakse avaliku sotsioloogia sildi all ellu vasakpoolset poliitikat. Ta leiab, et teadlased ei pea tegelema moraal- ja poliitikaküsimustega, vaid vahendama avalikkusele teaduslikke fakte.

Diskussioonis avaliku sotsioloogia olemuse üle väitis Oslo Ülikooli sotsioloogiaprofessor Ragnvald Kalleberg (ajakirjas *The British Journal of Sociology*, Vol 56, September 2005), et Michael Burawoy avalik sotsioloogia seostub tema jaoks poliitikasotsioloogiaga, kus sotsioloog tegutseb eksperdina, kes otsib võimalusi parandada sihtgrupi olukorda. Ta viitab

ka võimalusele, et Michael Burawoy lähenemine on kantud soovist sotsioloogiat populariseerida, sellele tähelepanu tõmmata ning sellega rahastamist leida. Ta rõhutab, et mitte ainult sotsioloogidel, vaid paljude teadusvaldkondade esindajail on oluline roll avalikkusega suhtlemisel. Sealjuures esindavad nad oma vaateid kultuuriliste ja poliitiliste kodanikena, mitte klientide ja tarbijatena turul.

Arusaam sotsioloogia funktsioonidest ja olemusest muutub ajas. Tänapäeva sotsioloogia on tulnud inimesele lähemale, sotsioloogid võtavad meedias tihti sõna ning uurivad argielu probleeme. Kus jookseb piir teadlase ja tema teiste rollide vahel ning mida lugeda teaduseks, selle üle aitab mõtiskleda debatt sotsioloogia funktsioonidest ajakirjades *Critical Sociology* ja *The British Journal of Sociology*.

Ülevaate koostamisel on kasutatud Interneti-materjale, sealhulgas Michael Burawoy kodulehte (<http://sociology.berkeley.edu/faculty/burawoy>), ning Eesti Rahvusraamatukogu fondides leiduvaid sotsioloogiavaldkonna ajakirju.